

Zlatarstvo u Koprivnici

U vezi s evidencijom i fotografiranjem pokretnih spomenika kulture na teritoriju Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, izvršio sam 1974. godine pregled i popis crkvenog zlatarstva u Franjevačkoj crkvi sv. Antuna Padovanskoga i u župnoj crkvi sv. Nikole u Koprivnici. S obzirom na kvalitetu i vrijednost sačuvanog crkvenog posuđa, u odnosu na ostalo umjetničko blago toga grada, potrebno se detaljnije osvrnuti na predmete crkvenog zlatarstva u spomenutim sakralnim objektima Koprivnice.

ZLATARSTVO U ŽUPNOJ CRKVI SV. NIKOLE (RANIJE FRANJEVAČKOJ CRKVI BD MARIJE)

Najstarije crkveno posuđe koprivničke župne crkve, koja je ranije bila franjevačka crkva, a od 1657. godine župna crkva sv. Nikole, spominje Kanonska vizitacija iz 1659. godine. Crkva je posjedovala 3 srebrna kaleža, jedan srebrni pozlaćeni križ, te relikvije raznih svetaca. Spominje se još novi nepozlaćeni kalež, kao i jedan novi kalež »koji se tekar izrađuje«. Osim toga je crkva posjedovala i jedan veliki i bogato pozlaćeni kalež i dva ciborija, od kojih je jedan bio od srebra, a drugi od pozlaćena bakra. Postojala je i »srebrna pozlaćena monstranca s dva tornjića i križem«.¹ Prema opisu monstrance zacijelo se radilo o gotičkoj, odnosno kasnogotičkoj monstranci, kakve su iz tog razdoblja poznate i u nekim drugim crkvama. Ovo najstarije posuđe župne crkve nije se sačuvalo.

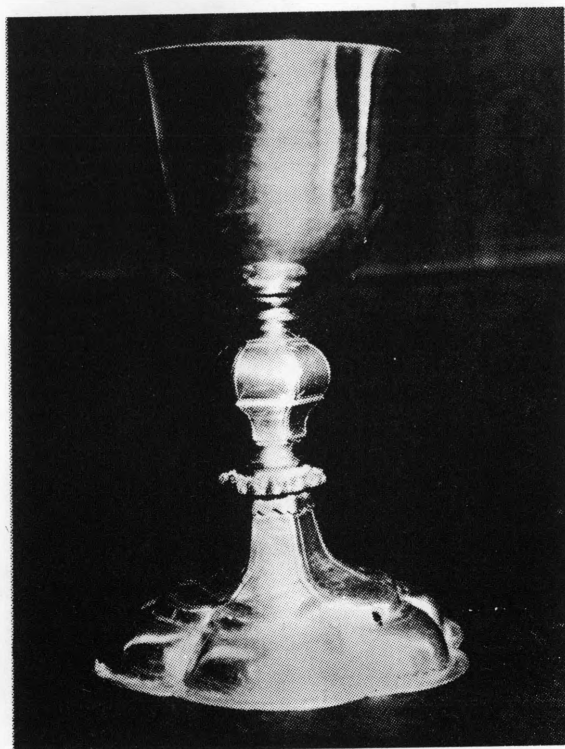
U župnoj crkvi sv. Nikole u Koprivnici čuvaju se danas slijedeći predmeti:

1. KALEŽ SVETE LUCIJE

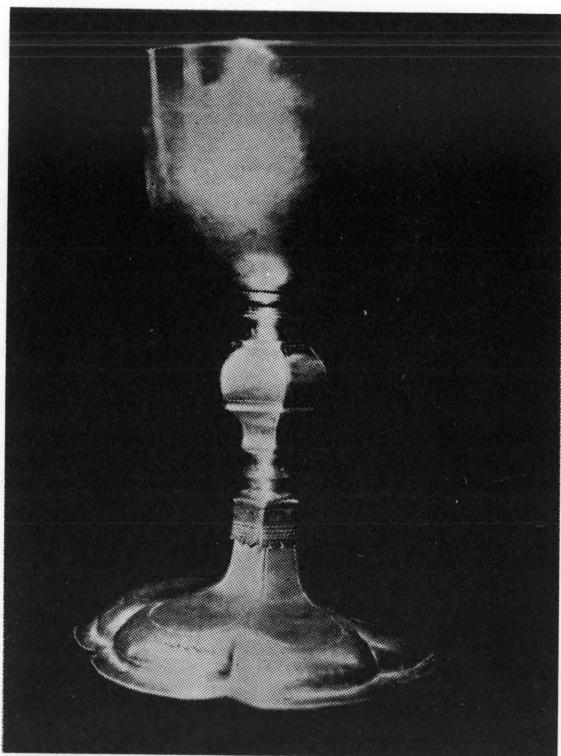
Domaći majstor, 1678. godina. Srebro pozlaćeno, visina 20 cm, promjer baze 13 cm. Šesterolisna profilirana baza ukrašena je na stepenici podnožja šesterolatičnim mjehurastim motivom i graviranjem. Hexagonalni nodus nosi jednostavnu pozlaćenu i neukrašenu kupu. Na donjem nutarnjem rubu baze ugraviran je zapis: »CALIX S. LUCIAE. MARTINVS PLEVEČICH. F.F. ANNO 1678.«

Kalež je dao načiniti za kapelu sv. Lucije Martin Plevečić 1678. godine, a kada je kapelica porušena, prenesen je u kapelu BD Marije u Močilama. Danas se čuva

u riznici župne crkve sv. Nikole u Koprivnici.² Kalež je gotovo identičan s kaležom sv. Fabijana i Sebastijana, koji je izrađen 1684. godine za istoimenu kapelu u Varaždinu, a danas se čuva u riznici župne crkve sv. Nikole u Varaždinu.³ Kalež sv. Lucije zacijelo predstavlja rad domaćeg majstora druge polovice 17. stoljeća.



Župna crkva sv. Nikole, Srebrni kalež sv. Lucije, iz 1678. godine (Foto: Krešo Tadić)



Župna crkva sv. Nikole, – Srebrni kalež, domaći majstor druge polovice 17. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

2. KALEŽ

Domaći majstor, druga polovica 17. stoljeća. Mjed pozlačena (baza), srebro pozlačeno (kupa). Visina 19 cm, promjer baze 12 cm. Šesterolisna profilirana baza sa šesterolisnim mjehurastim motivom, kojeg prati urezana polukružna linija, koja se u obliku izdužene laticе uzdiže prema podnožju nodusa ukrašenog festonom. Nodus je profiliran i hexagonalnog oblika, a kupa kaleža je pozlačena i neukrašena.

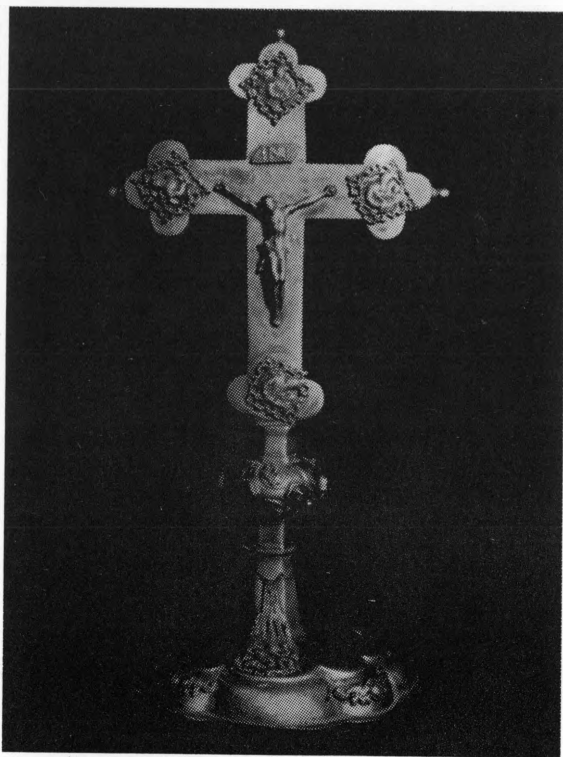
Kalež je gotovo identično oblikovan kao i kalež sv. Lucije iz 1678. godine, te se oblikovno i stilski povezuje s ranije spomenutim kaležom sv. Fabijana i Sebastijana iz 1684. godine, kao i sa srebrnim i pozlaćenim kaležom sv. Vida iz 1682. godine iz varaždinske župne crkve sv. Vida.⁴

3. VELIKI PACIFIKAL

Domaći majstor, druga polovica 17. stoljeća. Srebro pozlačeno, lijevano, gravirano, ukras od čeških kamenova. Visina 35 cm, širina 17 cm, baza (oval) 16,5 x 13 cm. Ovalna i profilirana baza ukrašena je na proboj izvedenim vegetabilnim ukrasom na gornjem dijelu, a na ste-

penici baze s lijevanim angejskim glavicama. Podnožje nodusa i raspela je hexagonalno. Nodus je kasnogotički, u obliku spoljoštene jabuke ukrašene rozetama, a na najširem dijelu raznobojnim češkim kamenima. Raspeo ima trolisno proširene krakove koji završavaju lijevanom kuglicom. Proširenja krakova ukrašena su lijevanim prikucanim likovima evanđelista u okviru od vegetabilnih vitica izvedenih na proboj. Mali lijevani Corpus Christi. Stražnji dio raspela kvalitetno je ukrašen velikim graviranim cvjetovima, koji očituju utjecaj augsburskih majstora toga razdoblja.

Možda se radi »o velikom srebrnom i pozlaćenom križu u kojem se nalaze relikvije«, kojeg spominje kanonska vizitacija iz 1680. godine.⁵ Stilski i oblikovno nalikuje koprivnički srebrni pacifikal na pacifikal varaždinskog majstora Jurja Bellea iz 1677. godine,⁶ kao i na pacifikal majstora Mihovila iz 1693. godine,⁷ koji se nalaze u varaždinskoj crkvi sv. Nikole.



Župna crkva sv. Nikole – Veliki srebrni pacifikal, domaći majstor druge polovice 17. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

4. PACIFIKAL S ANGJEOSKIM GLAVICAMA

Domaći majstor, druga polovica 17. stoljeća. Mjed posrebrana, visina 26 cm, širina 11 cm, baza (oval) 12 x 11 cm. Šesterolisna profilirana baza s mjehurastim motivom. Hexagonalni nodus nosi raspelo s trolisno proširenim krakovima, koji su ukrašeni prikucanim lijevanim krilatim angejskim glavicama. Maleni lijevani Corpus Christi.



Župna crkva sv. Nikole – Pacifikal, domaći majstor druge polovice 17. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

5. PACIFIKAL

Domaći majstor, druga polovica 17. stoljeća. Mjed pozlaćena, gravirano, lijevano. Visina 22 cm, širina 9,5 cm, promjer baze 9,5 cm. Okrugla profilirana baza iz koje se izdiže stup ukrašen festonom. Veliki profilirani nodus u obliku lagano spljoštene jabuke. Krakovi križa su vrlo kratki s naglašeno velikim trolisnim proširenjima ukrašenim vrlo jednostavno graviranim cvjetovima. Maleni lijevani Corpus Christi. Stražnja strana je ukra-

šena na proširenjima krakova graviranim cvjetovima, a u križistu ugraviranim monogramom Marije s plamtećim srcem.

Oba ova pacifikala predstavljaju radove domaćeg majstora, koji stilski i oblikovno podsjećaju na radove varaždinskih zlatara iz druge polovice 17. stoljeća.

6. KALEŽ S MEDALJONIMA MUKE KRISTOVE

Nepoznati majstor, kraj 17. stoljeća. Baza: mjed pozlaćena, čaška: srebro pozlaćeno. Iskucano, lijevano i gravirano. Visina 24 cm, promjer baze 15 cm. Šesterolisna profilirana baza lagano izvučena vanjskog ruba ukrašena je prikucanim lijevanim sišućnim angejskim glavicama. Gornji dio baze ukrašen je iskucanim i pozlaćenim glavicama angjela s ugraviranim velikim raširenim krilima, kao i sa tri okrugla posrebrana medaljona u kojima su kvalitetno iskucani reljefni prikazi »Molitva na gori«, »Posljednja večera« i »Uskrsnuće«. Nodus je kruškolik i ukrašen viticama koje uokviruju tri okrugla medaljona s prikazima monograma Isusa, Marije i Josipa. Košarica je posrebrana i ukrašena gustim spletom velikih cvjetova i likovima krilatih angjelica sa simbolima pasije. Kupa je pozlaćena.



Župna crkva sv. Nikole – Kalež s medaljonima Muke Kristove, nepoznati majstor s kraja 17. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

Ovaj kvalitetni kalež pokazuje tipične karakteristike augsburškog zlatarstva koje nalazimo na brojnim kaležima iz druge polovice 17. stoljeća u crkvama kontinentalne Hrvatske.

7. KALEŽ S UKRASOM ŠKOLJAKA

Možda domaći majstor, prva polovica 18. stoljeća. Srebro pozlačeno, visina 21 cm, promjer baze 15 cm. Kalež ima okruglu profiliranju bazu, koja je naglašeno velika u odnosu na kupu. Gornji dio baze ukrašen je u 4 polja s baroknim kartušama s ukrasom stilizirane školjke. Nodus je hexagonalan i profiliran, a čaška je glatka i pozlačena.

8. KALEŽ

Nepoznati majstor, oko sredine 18. stoljeća. Srebro, iskucano. Visina 25,5 cm, promjer baze 15 cm. Kvalitetan kalež s profiliranom bazom ukrašenom velikim školjkama i rokajem. Nodus je trobridan i u ukrasu imitira augsburški tip nodusa. Košarica je ukrašena rokajem i arhitektonskim elementom stupa.



Župna crkva sv. Nikole – Kalež, nepoznati majstor oko sredine 18. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

9. KALEŽ

Možda domaći rad, sredina 18. stoljeća. Mjed pozlačena, iskucan, ukras od čeških kamenova. Visina 24 cm, promjer baze 16 cm. Okrugla i profilirana baza ukrašena je iskucanom rokajnom ornamentacijom i raznobojnim kamenovima u središtu svakog rokajnog motiva. Nodus je pomalo rustično oblikovan i naglašeno izdužen i trobridan s uleknutim stranicama. Košarica ima ukras od iskucane rokajne ornamentacije i raznobojnih čeških kamenova. Košarica je nadvišena vijencem stiliziranih plamenova. Kupa je pozlačena i glatka.



Župna crkva sv. Nikole – Kalež, možda domaći majstor sredine 18. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

10. RELIKVIJAR SVETE VIKTORIJE

Nepoznati majstor, sredina 18. stoljeća. Mjed pozlačena i posrebrena, ukras od kamena. Visina 30 cm, širina 15 cm, baza (oval) 10,5 x 8,5 cm. Ovalna i profilirana baza ukrašena je splotom vegetabilnih vitica i cvjetova. Nodus je u obliku barokne vaze. Gornji dio ima ovalno profilirani okvir s relikvijom svetice, a iznad njega otvor u obliku križa iz kojeg izbijaju zrake svjetlosti. Uokolo relikvijara vije se širok vijenac vegetabilnih vitica i »C«

voluta, ukrašenih po kojim raznobojnim kamenom. Uokolo tog vanjskog okvira teče vijenac pozlaćenih zraka svjetlosti.



Župna crkva sv. Nikole – Relikvijar sv. Viktorije, nepoznati majstor sredine 18. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

11. RELIKVIJAR SVETE BERNADETTE

Nepoznati majstor, druga polovica 18. stoljeća. Mjed, pozlačena, iskucana. Visina 30 cm, širina 11 cm, baza (oval) 12 x 9 cm. Kvalitetan relikvijar sa ovalnom profiliranom bazom ukrašenom iskucanom rokajnom ornamentacijom. Nodus je u obliku rokoko vaze i ukrašen volutama. Gornji dio relikvijara ima u središtu ovalan otvor za relikviju sa širokim okvirom oko kojeg se vije bogato ukrašen vijenac od spleta rokajne ornamentacije izvedene na proboj. Oko tog vijenca vije se krug kratkih i širokih zraka svjetla. Na vrhu pozlaćeni križ.



Župna crkva sv. Nikole – Relikvijar sv. Bernadette, nepoznati majstor druge polovice 18. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

12. VELIKA MONSTRANCA

Nepoznati majstor, druga polovica 18. stoljeća. Srebro pozlačeno, iskucano, ukras od čeških kamenova. Visina 71 cm, širina 30 cm, baza (oval) 26 x 21,5 cm. Kvalitetna monstranca s ovalnom i razvedenom bazom ukrašenom kvalitetno iskucanom rokajnom ornamentacijom, »C« viticama i cvjetovima. Naročito je raskošno izveden gornji dio ove tipične »sunčane monstrance«. Ovalni ostensorij s lunulom ima nemirni i prozračno izvedeni okvir od gustog spleta rokajne ornamentacije i cvjetića. Ukrašen je raznobojnim češkim kamenovima. S donje strane okvira smješteno je janje koje leži na knjizi od 7 pečata, izvedenih od slobodno visećih crvenih kamenova. Sa svake strane okvira smješteni su angeli adoranti, a na vrhu je prikazan reljefni lik Boga oca pod baldahinom. Ispred lika Boga oca pričvršćena je na spirali lijevana golubica, koja slobodno lebdi u prostoru i pomiče se kod najmanjeg pomaka. Uokolo čitavog gornjeg dijela monstrance vije se krug zraka svjetla. Na vrhu pozlaćeni križ.

Kanonska vizitacija iz 1787. godine napominje da je »lagana i lijepa monstranca nabavljena iza posljednje vizitacije«, koja je bila 6. rujna 1784. godine.⁸



Župna crkva sv. Nikole – Velika monstranca, nepoznati majstor rokoko razdoblja (Foto: Krešo Tadić)



Župna crkva sv. Nikole – Manja monstranca, nepoznati majstor 19. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

13. MONSTRANCA

Nepoznati majstor, 19. stoljeće. Srebro pozlačeno. Visina 57 cm, širina 28,5 cm, promjer baze 19 cm. Okrugla profilirana i neukrašena baza podržava profilirani klasicistički nodus u obliku balaustra. Oko ostensorija s lunulom vije se okvir ukrašen raznobojnim kamenovima i okružen vijencem gusto raspoređenih zraka svjetla. Oko tog okvira vije se posrebrni vijenac od spleta vinove loze i grozdova izveden na proboj. S lijeve strane smješteni su reljefni likovi angjela adoranata, a na vrhu je reljefni lik Boga oca. Na donjem dijelu okvira je Duh sveti u liku golubice. Na vrhu je maleni pozlačeni križ.

14. MONSTRANCA

Nepoznati majstor, kraj 19. stoljeća (neogotika). Mjed pozlačena, lijevana. Visina 40 cm, širina 12 cm, promjer baze 13 cm. Kvalitetna neogotički oblikovana monstranca sa šesterolisnom profiliranom bazom ukrašenom neogotičkim »Vierpassima«. Nodus je neogotički u obliku ukrašene jabuke. Gornji dio monstrance izveden je na način kasnogotičkih pokaznica. U središtu je aedicula s lunulom flankirana neogotičkim nišama u koje su smješteni lijevani likovi angjela. Iznad aedicule

nalazi se neogotička niša nadvišena fialama i tornjićem u kojoj je smješten lijevani lik gospe. Na vrhu je pozlačeni križ ukrašen kamenom.

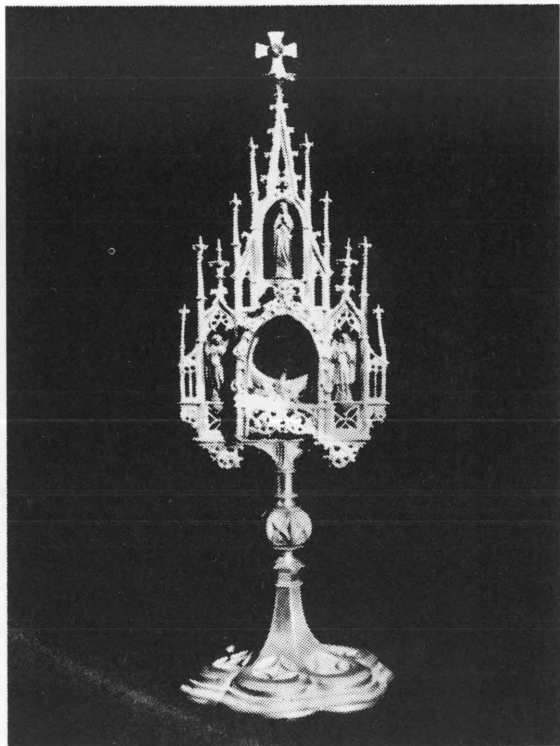
Spomenica župne crkve sv. Nikole spominje da je tadašnji župnik »... 12. prosinca 1940. godine otišao Vlatku Mesiću pojasaru u Zagrebu da naruči novu monstrancu i zaradi popravka kaleža i relikvijara (stara je ukradena po lopovima 1937. g. iz svetohraništa. Uhvaćeni lopov ne želi odati gdje se nalazi gornji dio pokaznice. Dne 16. 12. 1940. dao je Vlatku Mesiću pozlataru i pojasaru 700.- Din, a 18. 12. poslao je na račun monstrance 1.100.- Din.«⁹

ZLATARSTVO U FRANJEVAČKOJ CRKVI SV. ANTUNA PADOVANSKOGA

U toj crkvi sačuvani su sljedeći predmeti crkvenog zlatarstva:

1. VEĆI PACIFIKAL

Domaći majstor, druga polovica 17. stoljeća. Metal, pozlaćen, lijevan i graviran. Visina 40 cm, širina 16 cm, promjer baze 13 cm. Šesterolisna baza ukrašena je na



Župna crkva sv. Nikole – Neogotička monstranca, kraj 19. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

vanjskoj stepenici prikucanim lijevanim viticama izvedenim na proboj i krilatim angeoskim glavicama. Na gornjem dijelu baze prikucane su lijevane vitice. Nodus je u obliku spljoštene jabuke ukrašene graviranim ukrasom. Raspelo ima trolisno proširene krakove ukrašene velikim češkim kamenovima. Lijevani Corpus Christi. Na stražnjem dijelu ugraviran je u proširenjima krakova rustični cvijet, a u križistu monogram Marije ispod kojega je ugravirano srce probodeno mačem.

Ovaj jednostavno izvedeni pacifikal veoma je nalik pacifikalima, koje su izveli varaždinski majstori druge polovice 17. stoljeća, tj. pacifikalu Jurja Bellea iz 1677. godine,¹⁰ kao i pacifikalu majstora Mihovila iz 1693. godine.¹¹

2. MANJI PACIFIKAL

Domaći majstor, druga polovica 17. stoljeća. Metal, posrebrren i pozlaćen, lijevano i gravirano. Visina 27 cm, širina 13 cm, promjer baze 11,5 cm. Šesterolisna baza pozlaćena je i ukrašena prikucanim lijevanim glavicama krilatih anđelčića i lijevanim viticama. Nodus je u obliku spljoštene kugle i ukrašen urezima u obliku kružnica, ukrašenih cvjetićima sastavljenim od točkica.

Raspelo ima trolisno proširene krakove u kojima su smješteni prikucani lijevani srebrni simboli evanđelista. Na stražnjoj strani prikazani su u proširenjima krakova rustični gravirani cvjetovi, u križistu ugraviran je monogram Marije ispod kojeg je srce probodeno mačem.

Stilski i oblikovno se ta dva pacifikala gotovo u potpunosti podudaraju, te zacijelo predstavljaju rad istog majstora.

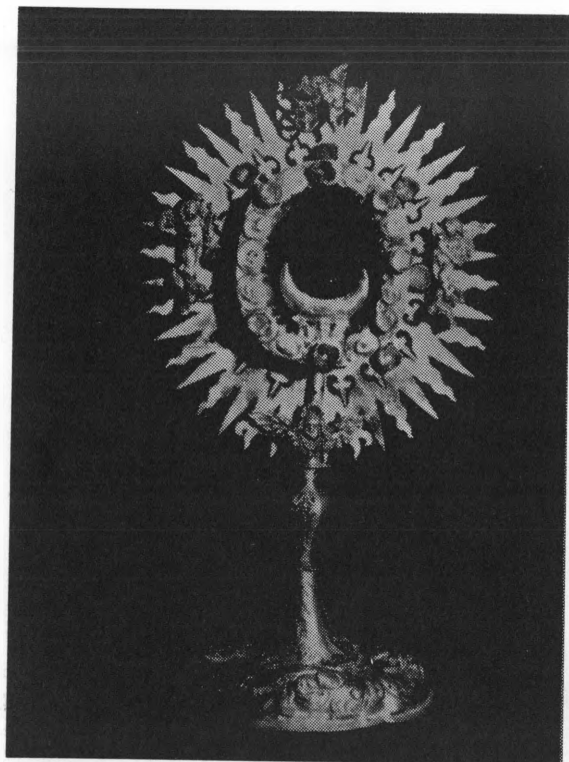
3. MALA POKAZNICA

Augsburg, Georg Reischl, druga polovica 17. stoljeća. Srebro, djelomično pozlaćeno, iskucano, lijevano, ukras od čeških kamenova.

Visina 40 cm, širina 21 cm, baza (oval) 18 x 14,5 cm. Ovalna profilirana baza ukrašena je na pozlaćenoj podlozi velikim iskucanim srebrnim cvjetovima tulipana, ruža i narcisa kao i sa tri srebrne lijevane i prikucane angeoske glavice. Elegantno izduženi hexagonalni nodus ukrašen je srebrnom girlandom. Na podnožju monstrance smještena je srebrna angeoska glavica rašire-



Franjevački samostan – Veći i manji pacifikal, domaći majstor druge polovice 17. stoljeća (Foto: Igor Nikolić)



Franjevački samostan – Monstranca augsburškog majstora Georga Reischla, kraj 17. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

nih krila. Oko ovalnog ostensorija sa velikom lunulom, vije se okvir od stiliziranih pozlaćenih oblaka ukrašenih sa 4 raznobojna češka kamena. Oko tog okvira vije se vijenac nemirno pokrenutih pozlaćenih zraka svjetlosti. S lijeve strane okvira, kao i s njegove desne strane, smješten je po jedan reljefno izvedeni krilati angjelčić, a na gornjem je dijelu prikazan srebrni reljef angjela.

Monstranca je označena žigom grada Augsburga i majstorskim inicijalima »GR« u ovalu, kojima se služio srebrnar Georg Reischl, koji se spominje u Augsburgu od 1654. do 1700. godine.¹²

4. KALEŽ

Augsburg, Georg Reischl (?), 1700. godine. Srebro, djelomično pozlačeno, iskucano, lijevano. Visina 25 cm, promjer baze 17 cm. Šesterolisna profilirana baza sa širokim plosnato izvučenim vanjskim rubom, ukrašen aje velikim iskucanim srebrnim cvjetovima i lišćem na pozlačenoj podlozi. Nodus je kruškolik i ukrašen viticama. Kupa je kaleža glatka i pozlačena. Na donjoj strani baze je zapis: »ANNO 1700 C. C. SVB GWARD. P. BM.«

Kalež nema punce, no ona je ranije vrlo vjerojatno i postojala na rubu kaleža, koji je danas oštećen i mjestimično naknadno pokrpan. Prema stilskim karakteristi-

kama i izvedbi ornamentacije na bazi kaleža, mogao bi se taj kvalitetni kalež pripisati također augsburškom zlataru Georgu Reischlu.¹³

5. KALEŽ

Nepoznati majstor, kraj 17, početak 18. stoljeća. Srebro pozlačeno, iskucano, izvedeno na proboj. Visina 23 cm, promjer baze 14,5 cm. Šesterolisna profilirana baza ukrašena je iskucanim prikazima baroknih vaza s cvijećem i s baroknim kartušama i festonima. Nodus je kruškolik i ukrašen biljnom orijamentacijom i okruglim praznim medaljonima. Košarica kaleža izvedena je na proboj od spleta vrpčaste ornamentacije koja uokviruje krilate angeeoske glavice i nadvišena je vijencem s motivom stiliziranih plamenova. Na podnožju baze ugraviran je zapis: »CALIX CORDIG. CAPROCZ. QUEM MICH. BURICH F.F.«

Ovaj kalež predstavlja dar koprivničkih Trećoredaca, a dao ga je načiniti Mihovil Burić. Bratovština Trećeg reda osnovana je u Koprivnici 1677. godine.¹⁴



Franjevački samostan – Kalež, vjerojatno rad augsburškog zlatara Georga Reischla iz 1700. godine (Foto: Krešo Tadić)



Franjevački samostan – Srebrni kalež, nepoznati majstor prve polovice 18. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)

Ornamentacija baze, oblikovanje i ukras nodusa, kao i ornamentacija na košarici kaleža izvedena na proboj s krilatim angeoskim glavicama tipa druge polovice 17. stoljeća, ukazuje na jak utjecaj augsburških zlatara druge polovice 17. stoljeća.

6. KALEŽ

Nepoznati majstor, prva polovica 18. stoljeća. Srebro pozlačeno, iskucano, lijevano, izvedeno na proboj. Visina 25 cm, promjer baze 16 cm. Barokno razvedena baza ukrašena je kvalitetno iskucanom vrpčastom ornamentacijom, glavicama krilatih anđelčića i vazama s cvijećem ukrašenim »C« viticama. Nodus je lijevan i profiliran. Košarica je izvedena na proboj od spleta velikih listova koji uokviruju prikaze srebrnih amfora s cvijećem.

7. KALEŽ

Nepoznati majstor, prva polovica 18. stoljeća. Srebro, pozlačeno, iskucano, izvedeno na proboj. Visina 24 cm, promjer baze 16 cm. Široka šesterolisna baza profilirana vanjskog ruba ukrašena je iskucanom ornamen-

tacijom (veliki cvjetovi u baroknom medaljonu) i simbolima pasije (vrč, bičevi i čavli u ovalnim medaljonima). Kruškoliki nodus augsburškog tipa ukrašen je viticama i praznim ovalnim medaljonima. Košarica je izvedena na proboj od spleta vitica i velikih cvjetova.

8. KALEŽ

Bolzano (Južni Tirol), majstor »AM«, sredina 18. stoljeća. Srebro, pozlačeno, iskucano, lijevano. Visina 27 cm, promjer baze 17 cm. Barokno razvedena profilirana baza ukrašena je kvalitetno izvedenom ornamentacijom velikih školjaka na baroknim postamentima i ukrasom od rokaja. Podnožje nodusa predstavlja obli i gravirani prsten. Nodus je u obliku oble kruške ukrašene viticama i ornamentacijom. Košarica ponavlja motiv školjke i rokaja izvedenog na bazi, te je nadvišena vijencem stiliziranog rokaja.

Na vanjskom rubu baze utisnut je žig grada Bolzana iz sredine 18. stoljeća (barokni štit sa šesterokrakom zvijezdom u horizontalnom pojasu).¹⁵ Uz žig grada utisnut je i majstorski znak »A M« u položenom ovalu.



Franjevački samostan – Kalež s ukrasom školjaka, Bolzano, sredina 18. stoljeća, rad majstora »AM«. (Foto: Krešo Tadić)



Franjevački samostan – Kalež sa češkim kamenovima, nepoznati majstor rokoko razdoblja (Foto: Krešo Tadić)

9. KALEŽ SA ČEŠKIM KAMENOVIMA

Nepoznati majstor rokoko razdoblja. Srebro pozlačeno, iskucano, lijevano, ukras od čeških kamenova. Visina 26 cm, promjer baze 17 cm. Široka rokoko oblikovana i razvedena baza ukrašena je »C« viticama, cvjetovima i lišćem, kao i raznobojnim češkim kamenovima. Trobridni nodus ukrašen je viticama i snopovima žitnog klasja. Košarica je ukrašena rokajem, cvjetovima s lišćem i raznobojnim kamenjem.

10. RELIKVIJAR SV. ANTUNA PADOVANSKOGA

Nepoznati majstor rokoko razdoblja. Mjed pozlačena, visina 20 cm, širina 9,7 cm, i 8,5 cm. Tipični rokoko relikvijar smješten je na trobridnom postamentu. Počiva na nožicama u obliku rokoko voluta ukrašenih rokajem, dok je u sredini iskucan veliki medaljon u okviru od rokaja, koji je nadvišen motivom profiliranog arhitrava s rokajnim ukrasima, koji podržava gornji dio relikvijara. U središtu gornjeg dijela je u rokoko okviru smještena relikvija sveca. Uokolo gornjeg dijela vije se krug pozlaćenih zraka svjetla.

11. KADIONICA

Nepoznati majstor, oko sredine 18. stoljeća. Srebro, iskucano, lijevano. Visina 22 cm, promjer baze 6 cm. Kvalitetna rokoko kadionica s okruglom bazom ukrašenom rokajem. Donji dio trupa bogato je ukrašen iskucanim ornamentom rokaja. Gornji dio (poklopac) izveden je na proboj od spleta rokajne ornamentacije. Tri lijevana akantusova lista pridržavaju lance (danas zamijenjeni novima).

12. NAVICULA

Nepoznati majstor, 1756. godine. Srebro, iskucano, lijevano. Visina 14,5 cm, dužina 17,5 cm, baza (oval), 10,5 x 8,2 cm. Skladna i kvalitetna rokoko navicula s ovalnom bazom ukrašenom rokajnom ornamentacijom na stepenici baze, a stiliziranim akantusovim listovima na gornjem dijelu. Nodus je u obliku obrnuto postavljene rokoko vaze. U donjem dijelu je ladica ukrašena iskucanom ornamentacijom, a na poklopcu graviranim rokajem. Na poklopcu ladice je zapis: »A 1756«, a ispod toga »B:F«.



Franjevački samostan – Relikvijar sv. Križa, možda domaći majstor rad druge polovice 18. stoljeća (Foto: Krešo Tadić)



Franjevački samostan – Srebrne ampullae za vino i vodu, nepoznati majstor kraja 18. stoljeća (Foto: Igor Nikolić)

Ranije opisana srebrna kadionica i lađica za tamjan stilski su veoma slične, a pogotovo u izvedbi ukrasne ornamentacije te se može pretpostaviti da oba rada potječu od istog nepoznatog zlatara iz 1756. godine.¹⁶

13. RELIKVIJAR SV. KRIŽA

Domaći majstor, druga polovica 18. stoljeća. Mjed pozlaćena. Visina 32 cm, širina 14 cm, baza (oval) 13 x 11 cm. Jednostavno i pomalo rustično izveden relikvijar s ovalnom profiliranom bazom ukrašenom niskim, gotovo urezanim motivom rokaja. Nodus je u obliku ukrašene barokne vaze. Na podnožju je smješten lijevani lik Gospe od sedam žalosti. U gornjem dijelu nalazi se u sredini ovalni otvor za relikviju sa malenim raspelom. Okvir od rokaja okružen je širokim vijencem stiliziranog lišća. S lijeve i desne strane okvira smješteni su anđjelčići. U gornjem dijelu smješten je baldahin. Oko čitavog gornjeg dijela relikvijara vije se krug pozlaćenih zraka svjetlosti.

14. AMPULLAE ZA VINO I VODU

Nepoznati majstor s kraja 18. stoljeća. Srebro, visina 10 cm, promjer baze 4 cm. Skladno oblikovane male ampulice s okruglim bazama. Vrčiči su u donjem dijelu naglašeno trbušasti, te se prema gore sužuju. Ukrašeni su s nizom užljebina. Nisko usađeni izljev i lijevana dršaka izvedeni su u obliku slova »S«.

15. KALEŽ OD FILIGRANA

Nepoznati majstor, vjerojatno 19. stoljeće. Mjed prekrivena srebrnim filigranom. Visina 23 cm, promjer baze 14 cm. Mjedeni kostur kaleža gusto je prekriven splotom srebrnog filigrana s ukrasima ružica, vitica i stiliziranih listova, a na košarici nizom većih cvjetova s listićima. Pozlaćena kupa kaleža.

16. VELIKA MONSTRANCA

Nepoznati majstor, 1867. godina. Metal pozlaćen. Visina 60 cm, širina 30 cm, baza (oval) 23 x 19 cm. Ovalna profilirana baza ukrašena je okruglim medaljonima u kojima se nalaze lijevani srebrni likovi 4 evanđelista. Nodus je u obliku neobarokne vaze. Gornji dio ima u sredini ostensorij s lunulom u neobaroknom okviru. Oko okvira vije se vijenac kratkih zraka, a oko tog kruga nalazi se širi okvir od spleta geometrijske ornamentacije ukrašen u gornjem dijelu vazama s cvijećem, reljefnim likom Boga oca, a s desne i lijeve strane anđelima adorantima. U donjem dijelu okvira smješten je lik golubice. Uokolo teče vijenac pozlaćenih zraka svjetla, a na vrhu je pozlaćeni križ. Na dnu baze pričvršćena je pločica s godinom 1867.

Među najznačajnije predmete crkvenog zlatarstva koje se sačuvalo u koprivničkim crkvama (osim radova stranih majstora) spadaju radovi domaćih majstora druge polovice 17. i 18. stoljeća. Točnu atribuciju radova domaćih majstora otežava i činjenica da se na tim radovima ne nalazi ni žig grada, kao ni inicijali majstora.



Franjevački samostan – Neobarokna monstranca iz 1867. godine (Foto: Krešo Tadić)

U Koprivnici su zlatari djelovali vjerojatno već u drugoj polovici 16. stoljeća, jer među najstarije bratovštine obrtnika u Koprivnici spada i bratovština bravara, kovača, mačara, remenara, sedlara i zlatara. Izaslanici te najstarije koprivničke bratovštine zamolili su 1635. godine zagrebački ceh kovača, bravara, mačara i zlatara u »gradu na brdu Gradec« da im oni izdaju prijepis svojih cehovskih povlastica. Svoju molbu obrazložila time, da »žele stvoriti novi ceh ili bratovštinu u Koprivnici, a budući da ne znaju kako su sastavljene takve cehovske povlastice ni kakvi su uvjeti pod kojima se njima mogu koristiti« potreban im je prijepis zagrebačkih povlastica da se s njima posluže.¹⁷ Nakon stanovitih peripetija sa zagrebačkim cehom, Koprivničani ipak dobiju prijepis povelje, koja se danas čuva u Muzeju grada Koprivnice. A u Arhivu Hrvatske u Zagrebu čuva se prijepis povelje kojom je kralj Ferdinand III potvrdio 16. lipnja 1655. godine koprivničkom cehu povlastice preuzete od zagrebačkog ceha. Iz tog prijepisa je vidljivo da je iste povlastice već 1637. godine potvrdio koprivnički sudac Ivan de Sancta Villa.¹⁸

Uza sve promjene koje je ceh kovača, bravara, mačara, remenara i zlatara doživljavao tijekom vremena, uživao je on u Koprivnici najveći ugled kao najstariji ceh, zvan i »stari ceh«.¹⁹

Prema tome, ako koprivnički zlatari, zajedno s ostalim spomenutim obrtnicima, traže već 1635. godine prijepis cehovskih povlastica, znači da su oni postojali i prije tog datuma, vrlo vjerojatno već u drugoj polovici 16. st. Arhivski je dokumentirano da su u Koprivnici zlatari djelovali u prvoj polovici 17. stoljeća i da su oni izradivali predmete crkvenog zlatarstva za koprivničke crkve, a vjerojatno i za crkve koprivničke okolice. Iz kanonske vizitacije iz 1659. godine saznajemo da je te godine župna crkva sv. Nikole (ranije franjevačka crkva sv. Marije) imala »jedan nov i još nepozlaćeni kalež, te još jedan novi kalež koji se tek izrađuje«.²⁰ Na žalost, nisu nam sačuvani predmeti crkvenog zlatarstva iz prve polovice 17. stoljeća, tako da nije moguće ustanoviti njihov stil i oblikovanje. Na sačuvanim predmetima iz druge polovice 17. stoljeća (kaleži i pacifikali u župnoj i franjevačkoj crkvi) opaža se vrlo jaki stilski i oblikovni utjecaj varaždinskih majstora druge polovice 17. stoljeća kao npr. Jurja Bellea i majstora Mihovila, te se ne može isključiti mogućnost da su neke od tih predmeta izradili varaždinski srebrnari. U 18. stoljeću djeluje u Koprivnici nekoliko srebrnara. Iz sredine 18. st. poznato je ime koprivničkog srebrnara Matije Dolovešića (Matthias Dolovesich), koji je 6. studenoga 1762. godine izvršio procjenu slijedećih srebrnih predmeta:

»Item Horologium Saccal argenteum antiquum in tribus capsulis cum pendentibus catenullis argenteos, Item unum Par cultorum argenteorum, cum una snimili cochleari 11 Probae habens Lottones 6 1/2 – per Aurifabrum Matthias Dolovesich«.²¹

Koprivnički Aurifaber Matija Dolovešić umro je po svoj prilici oko 1780. godine, jer se u popisu obrtnika u Koprivnici iz 1780. godine ne spominje ni jedan srebrnar kao ni kositrat u tome gradu, već se spominje samo jedan pojasarski majstor.²²

Već 1784/1785. godine spominje se u popisu koprivničkih obrtnika jedan neimenovani srebrnarski majstor.²³ Na tog se majstora zacijelo tužio varaždinski zlatar Ivan Maichlinger 21. kolovoza 1785. godine, izjavivši da »tuži nekog koprivničkog srebrnara koji mu odma-

mljuje pomoćnike...«²⁴ Koprivnički srebrnarski majstori upošljavali su i pomoćnike. Jedan takav pomoćnik bio je i Carlo Cardinelli, koji je u Koprivnici počinio brojne prijevare i utaje zlata i srebra koje su mu povjerili koprivnički građani, te je nakon toga nestao iz grada. Za njim upućuje ban Balassa 22. srpnja 1786. godine potjernicu upućenu varaždinskom magistratu sa slijedećim opisom varalice: »Taj Cardinelli ima otprilike 28 godina, srednjeg je stasa, tamnoputa lica i tamne kose, nosi kaput granatne boje, crne hlače od sukna, ulaštene cipele sa jako velikim kopčama a katkada i okrugli puteni šešir »a la Pape« ... govori hrvatski, njemački, talijanski i magjarski.«²⁵

Iz druge polovice 18. stoljeća sačuvan je inventar Koprivničanina Stjepana Novakovića od 11. srpnja 1779. godine, koji nam govori o metalnim predmetima koji su se nalazili u jednom koprivničkom građanskom kućanstvu:

»Szdela iedna za Juhu s karikami pod szrebernu formu, Szdel Kossitrenih mensih i veksh, Salicza 1 Kossitrena, Svechniaka 2 pod szrebernu formu, Kottlene Kanticze za kavu, Stara Sabla sutim Medom okovane press remenya, Dva Szreberni Nov y tri Szlicze, Item jeden par czel Nosev, y 2 Kossitrene Szlicze.«²⁶

Uske veze koje su postojale između koprivničkih i varaždinskih zlatara nastavljaju se i u 19. stoljeću. Tako je npr. obitelj najznačajnijeg varaždinskog zlatara s kraja 18. i prve polovice 19. stoljeća, Jurja Kunića von Soneburga živjela u Koprivnici, gdje mu je otac Josip Kunić von Sonnenburg bio kapetan. On se u Koprivnici spominje već 1765. godine.²⁷ Kapetan Kunić je poginuo u ratu protiv Francuza.

Juraj Kunić, sin kapetana Josipa Kunića, rođen je oko 1775–1776. godine po svoj prilici u Koprivnici gdje su mu živjeli roditelji. Juraj Kunić dolazi već kao punoljetan mladić i svršeni srebrnarski majstor 1796. godine u Varaždin, gdje otvara svoju srebrnarsku radionicu. Varaždinskim građaninom postaje 31. listopada 1801. godine.²⁸

Jurjev sin Vincent, rodio se u Varaždinu gdje je i izučio zlatarski zanat kod svog oca Jurja. On je za Koprivnicu izradio srebrni vrh crkvene zastave, koji se nalazi u Muzeju grada Koprivnice.²⁹ Srebrni šiljak označen je žigom grada Varaždina i majstorskim inicijalima Vincenta Kunića (»VK« u pravokutniku).³⁰

Varaždinski zlatarski majstor Anton Gerstner, koji u Varaždin dolazi već kao gotovi majstor 1844. godine, izradio je srebrni šiljak barjaka koprivničkog čizmarskog ceha, koji je označen žigom grada Varaždina i njegovim inicijalima »AG« u položenoj ovalu.³¹ Taj se srebrni šiljak čuva u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu. Iako se Koprivnica s obzirom na zlatarstvo ne može ni u kom slučaju mjeriti sa Varaždinom, a još manje sa Zagrebom, ipak je zanimljiva činjenica da je u tom gradu postojao vrlo vjerojatno već krajem 16. ili u početku 17. stoljeća jedan tipičan luksuzni obrt kakvo je bilo zlatarstvo.

Daljnijm sistematskim istraživanjem arhivske građe kao i terenskim uvidajima u crkvama i kapelama koprivničke okolice biti će možda moguće ustanoviti i pronaći koje djelo odnosno ime koprivničkog zlatara.

BILJEŠKE:

1. Rudolf Horvat, Koprivničke crkve i kapele, Hrvatska prošlost, 4, Zagreb 1943, str. 39.
2. Leander Brozović, Građa za povijest Koprivnice, Koprivnica 1978, str. 107.
3. Ivo Lentić, Varaždinski zlatari i pojasari, Zagreb, 1981, str. 15, repr. 4.
4. I. Lentić, o.c., str. 16, repr. 6.
5. R. Horvat, o.c., str. 31.
6. I. Lentić, o.c., str. 14, repr. 2.
7. I. Lentić, o.c., str. 15, repr. 3.
9. Koprivnica, župni ured sv. Nikole – Liber memorabilium župe sv. Nikole u Koprivnici.
10. I. Lentić, o.c., str. 14, repr. 2.
11. I. Lentić, o.c., str. 15, repr. 3.
12. Ivo Lentić, Prilog istraživanju augsburških zlatara u Hrvatskoj, Peristil, br. 22, Zagreb 1979, str. 104.
13. Marc Rosenberg, Der Goldschmiede Merkzeichen, 1922, I., str. 128, br. 620.
14. o. Paškal Cvekan, 1675–1975, Tri stotine godina samostana i crkve u Koprivnici, Koprivnica 1975, str. 29.
15. »Les poinçons de garantie internationaux pour l'argent, Paris 1968, str. 51.
– Viktor Reitzner, Alt Wien Lexikon, Wien 1952, str. 235.
16. P. Cvekan, o.c., str. 37.
17. Leander Brozović, Građa za povijest Koprivnice, Koprivnica 1978, str. 121–122.
18. L. Brozović, o.c., str. 123.
19. L. Brozović, o.c., str. 123.
20. Rudolf Horvat, Koprivničke crkve i kapele, Hrvatska prošlost, 4, Zagreb 1943, str. 29–30.
21. Historijski arhiv, Varaždin – Arhiv grada Koprivnice (dalje: HAV–AGK) br. 175/1779.
22. HAV–AGK, akt iz 1782. godine
23. HAV–AGK, akt od 13.4.1785.
24. Ivo Lentić, Varaždinski zlatari i pojasari, str. 39.
25. I. Lentić, o.c., str. 39–40.
26. HAV–AGK, akt od 11.7.1779.
27. HAV–AGK, akt od 7.12.1765. godine
28. I. Lentić, o.c., str. 48.
29. I. Lentić, o.c., str. 56.
30. Ivan Bach – Bojana Radojković, Umjetnička obrada metala naroda Jugoslavije, Beograd 1956, II, str. 65, br. 673.
31. I. Lentić, o.c., str. 66, repr. 17.